

התמודדות עם ניתוק ובניית קהילה לומדת בלמידה א-סינכרונית מרחוק

החוקרים במאמר זה מתייחסים ללמידה מרחוק כלמידה שבמהלכה מנחה ותלמיד מובדלים גם במרחב וגם בזמן. מדובר בתוכניות המועברות אך ורק באופן מקוון ובצורה א-סינכרונית. מחקרים שבחנו את הלמידה מרחוק במוסדות להשכלה גבוהה הצביעו על האחוזה הגבוהה של נשירה בקרב הסטודנטים. אחד הגורמים העיקריים לכך היא תחושת הבדידות במרחב הלימודי וניתוק הסטודנט מסטודנטים אחרים. למידה מרחוק דורשת רמה גבוהה של יעילות עצמית ומשמעת עצמית. היעדרם של סביבה חברתית וקשרים חברתיים עלולים לפגוע במוטיבציה ללמוד. הסטודנט זוכה אמנם לרמה גבוהה של אוטונומיה, אך זו דורשת רמה גבוהה של מוטיבציה פנימית. מחקרים מראים, כי במהלך עיצוב החומרים ללמידה מרחוק חייבים להתייחס לצורך להעלות את רמת המוטיבציה ולהציע משימות מאתגרות ומעניינות. ניתוק חברתי מביא לרמה גבוהה של אי-ודאות באשר לרמת הסטנדרטים ולציפיות המנחים. מחקרים מראים, כי מהבחינה הפסיכולוגית תלמידים רבים זקוקים לאינטראקציה עם אחרים; צורך זה מוצא מענה חלקי בלבד באינטראקציה המקוונת, ללא מפגש פנים-אל-פנים. משום כך, יש חשיבות ניכרת לפיתוח דרכים של התמודדות עם תחושות הבידוד והניתוק.

חיפוש אחר פתרונות למכלול הבעיות שתוארו לעיל מביא את החוקרים להדגיש את החשיבות של בניית קהילת למידה מקוונת, העשויה להיות תחליף לקהילת הלומדים המתקיימת במהלך אינטראקציה פנים-אל-פנים ולספק רשת תמיכה לתלמידים. השימוש בכלים טכנולוגיים מתקדמים עשוי להביא להעלאה במעורבות, לפיתוח מיומנויות של רפלקציה וניתוח ביקורתי, אולם, א-סינכרוניות של הקשר והצורך לנהל שיחות בכתב מהווים בעיה עבור תלמידים רבים.

המחקר הנוכחי בוחן את תהליכי הלמידה ואת החוויות של הסטודנטים במהלך הלמידה במספר קורסים א-סינכרוניים במסגרת חינוך להשכלה גבוהה. מעצבי הקורסים אימצו גישה קונסטרוקטיביסטית, המעודדת סטודנטים להשתמש בניסיון אישי כדי לספק פירוש רפלקטיבי המעצב למידה שיתופית באמצעות פלטפורמות מקוונות מתאימות. סטודנטים שהשתתפו במחקר בחרו בלמידה מרחוק בעקבות העובדה שזהו סגנון למידה אישי מתאים יותר עבורם ובשל מחויבויות הקשורות לעבודה או למשפחה. אחד הגורמים העיקריים לחוויית הלמידה שלהם הוא מיומנויות שימוש בטכנולוגיה.

ממצאי המחקר הצביעו על האתגרים הבאים העומדים לפני תלמידים במהלך למידה א-סינכרונית מרחוק.

- בידוד וניתוק: ריחוק גיאוגרפי והיעדר אינטראקציה עם תלמידים אחרים גורם לרבים לחוש תחושת בידוד ונתק מתלמידים אחרים. יש לציין, כי בידוד בלמידה נתפס כבעיה על אף שהתלמידים בחרו בעצמם את הדגם של למידה א-סינכרונית מרחוק. תלמידים התייחסו להיעדר פרטים על תלמידים אחרים, שהיו יכולים לאפשר להם ליצור קשר עם עמיתיהם.
- בעיות בבניית הקשר עם המנחה: ניהול הקשר עם המנחה הוא אחד האתגרים העיקריים בלמידה מרחוק. כל התלמידים ציינו, כי הרחבת המגע עם המנחה הייתה מועילה לחוויית הלמידה שלהם. הנושא החשוב בקביעת רמת הקשר עם המרצה היה מהירות התגובה. חלק

ניכר מהתלמידים הביע רצון ליצירת קשר עם המנחים לא רק במיילים ובצורה מקוונת, אלא גם בטלפון.

- בעיות ברמת המוטיבציה ובמשמעת עצמית: מוטיבציה זוהתה כבעיה משמעותית ביותר עבור תלמידים בלמידה מרחוק, גם בקרב סטודנטים שבחרו בעצמם את המקצוע ואת הקורס הנלמד. היעדר מגע עם תלמידים אחרים ועם צוות ההוראה פוגע במוטיבציה. כמו כן, למידה מרחוק דורשת משמעת עצמית גבוהה. התלמידים ציינו כגורמים מוטיבציוניים עיקריים: מפגשים מקוונים, הצבת יעדים ולוחות זמנים, וזכירת המטרה של הלמידה.
- אי-רלוונטיות: תפיסת החומר כתיאורטי מדי וכמנותק מהצרכים והאינטרסים של הלומדים - פוגעת בלמידה ובחוויות של התלמידים.

פתרונות מוצעים לאתגרים:

- בניית קהילה: תלמידים הדגישו את החשיבות של בניית קהילת למידה מקוונת. הם ציינו, כי הם היו רוצים לקחת חלק בקהילה כזו וטענו כי קהילות למידה תאפשרנה לשפר את תהליך הלמידה, להעריך את החומר מזוויות ראייה מגוונות ולדון בנושאים הנלמדים. קהילות למידה נתפסות כמענה עיקרי להתמודדות עם הבידוד החברתי והניתוק הנוצרים במהלך הלמידה מרחוק. לשם כך הוצע:

- ליצור פלטפורמה לקיום דיונים מקוונים.
- להשתמש בקבוצות של רשתות חברתיות לתקשורת ולגיבוש.

הודגש כי היוזמה להקמת קהילת למידה צריכה לבוא מצד המנחה וכי העלאת מעורבות התלמידים בקהילה המקוונת אמורה להיות אחד היעדים של הצוות הפדגוגי. כמו כן, מרבית התלמידים ציינו, כי בניית קהילה מקוונת דורשת התמקדות לא רק בנושאי למידה, אלא התייחסות רחבה יותר לאישיות התלמידים. הוצע ליצור לכל אחד מהתלמידים פרופיל, שיכלול תיאור קצר של עצמו או של עצמה, אינטרסים עיקריים, מיומנויות עיקריות, חוויות למידה ועבודה קודמות וגם לצרף תמונה. בנוסף לכך, כדי לקשר בין הקהילה המקוונת לקהילות הממשיות של התלמידים הוצע ליצור מפה שבה יצוינו מגורי התלמידים.

- צבירת תכנים הנוצרים על ידי תלמידים: הוצע ליצור מאגרי תכנים הנוצרים על ידי התלמידים. המאגרים הללו יכללו טיפים, קישורים לאתרים ולמקורות מידע, תיאורי חוויות למידה ודיונים משמעותיים.
- שיפור האינטראקציה עם המנחה.

בהתבסס על תוצאות המחקר אפשר לנסח מספר המלצות מעשיות למעצבי תוכניות למידה מקוונת וא-סינכרונית:

- חיזוק האינטראקציה בין תלמיד למנחה. לשם כך, מוצע:

- להמחיש את דמויות המנחים - להציג את תמונותיהם, להוסיף תיאור קצר של עצמם.
- להבהיר את כללי ההנחיה ואת הדרכים לקבלת סיוע.
- ליצור לוחות זמנים המשקפים את נגישות המנחים.

- לעודד פניות אישיות במייל של מנחים לתלמידים כדי לעודד, להגביר את המעורבות ולברר את ההתקדמות במהלך הלמידה.
- לבחון את האפשרות של מפגש פנים-אל-פנים.
- תוכן הלמידה. לשם כך, מוצע:
 - לפתח דרכים כדי לעודד יצירת תכנים על ידי התלמידים ואיסופם.
 - להשתמש בתוצאות הלמידה משנים הקודמות כהמחשת תהליכי למידה ורמת הסטנדרטים הנדרשים.
 - לפתח חומרים המראים את הקשר שבין התכנים הנלמדים לחיי היום-יום.
 - קשר בין תלמידים ובניית קהילה מקוונת. לשם כך, מוצע:
 - לקדם נוכחות חברתית של תלמידים באמצעות ייזום ועידוד דיונים סביב הנושאים והחומרים הנלמדים במטרה לפתח חשיבה ביקורתית.
 - לעצב מנגנון שיאפשר לתלמידים לחלוק עם עמיתיהם את מחשבותיהם על אודות הקורס, כגון פורום.
 - לספק מידע על פרטים אישיים בסיסיים של התלמידים ומפת מגוריהם.
 - לתווך בקידום קשרים בין-אישיים.

התקציר מבוסס על המאמר :

Croft, N., Dalton, A., & Grant, M. (2010). Overcoming isolation in distance learning: Building a learning community through time and space. *Journal for Education in the Built Environment*, 5(1), 27-64.